

Учителям-словесникам до організації роботи у 2023/2024 навчальному році

Ірина Кузьменчук,
методист НМЦ професійного розвитку
Інституту післядипломної освіти Київського
університету імені Бориса Грінченка

«Письмо – це технологія комунікації, що безпосередньо пов'язана з тілом людини», – зауважив письменник і лінгвіст Умберто Еко, означивши взаємозв'язок тексту і ментальних процесів та зв'язків. Комунікативно-діалогове спрямування притаманне усім навчальним предметам мовно-літературної галузі. Щобільше, текст, як твір мистецтва, може існувати лише в системі художньої комунікації, поза її межами він стає звичайним матеріальним об'єктом. Саме завдяки грамотно організованій комунікативно-діалоговій взаємодії на усіх рівнях – особистісній, міжособистісній, організаційній, міжкультурній, художній, текстовій (письмовій, усній, візуальній) ми можемо реагувати на виклики, які нині постали перед учителями-словесниками, оптимізувати ризики і успішно вирішувати завдання. Отже, від ефективної комунікації на усіх рівнях (особливо в реаліях сьогодення) залежить і якість освіти, і якість життя.

Основними стратегічними завданнями учителів-словесників щодо забезпечення якості освіти в умовах війни є

- о реалізація компетентнісного підходу (знання, уміння їх застосовувати і ставлення на основі цінностей);
- о україноцентричність і глобальний контекст у змісті навчання;
- о упровадження соціально-емоційного навчання (життєва стійкість, наскрізні уміння).

«Навіщо?»

Український вчений, поет, громадський діяч Ігор Козловський якось зазначив: «Відповіді на питання «Навіщо?» формують нашу ідентичність». І справді, ідентичність дає нам самоповагу, здатність переживати зміни, сприймати кордони інших людей, не відчувати руйнівну порожнечу на самоті.

«Навіщо?» - це ще й про місію і пошук сенсів: чому мені важливо бути тут і робити це зараз. Професійна ідентичність є одним із основних індикаторів професіоналізму та визначається як ототожнення себе з обраним видом діяльності. Професійна ідентифікація є способом самоактуалізації людини в сфері професійної діяльності, важливою лінією життєвого і особистісного самовизначення.

Та відповідь на запитання «Навіщо?» дає можливість також рухатися у пошуках нашої методичної ідентифікації. Кожного разу, упорядковуючи календарне планування, обираючи ті чи інші види навчальної діяльності, розмірковуючи обрати учнецентричний чи вчителецентричний підхід, варто ставити це запитання: «навіщо»? Чого я хочу досягти? Що дасть така перестановка тем? Як це спонукатиме моїх учнів? Який результат хочу

отримати? «Навіщо?» — це планування результату навчання з урахуванням можливостей учнів та форми навчання, а вже від нього — змістового компоненту, методів, форм організації навчальної діяльності. Пам'ятаймо, що навчальна програма предмету/курсу це не мета, а засіб розвитку дитини.

Пропонуємо в якості чекліста скористатися системою запитань «золотого кільця» Саймона Сінека під час планування заняття і як рефлексію після проведення.

- **Чому?(Навіщо?)** (Навіщо я це роблю? Мотивація/оцінка/бажання.)
- **Як?** (Моя стратегія. Шлях досягнення мети, реалізація задуманого.)
- **Що?** (Моя реалізація задуманого. «Матеріальний» продукт – урок.)

Я хочу...для того щоб ... і для цього буду...

Оптимізація процесу навчання.

Ніхто, краще за вчителя, не володіє ситуацією. Саме вчитель найкраще відчуває атмосферу в класі, атмосферу на кожному уроці. Саме вчитель знає найкраще учнів, навіть якщо вперше зустрівся з ними цього року. Тож як побудувати розмову, як мотивувати і спонукати, як уникнути ризиків знає лише Вчитель. Як організувати роботу за різними формами навчання саме в цьому класі, які теми можуть бути тригерними, як трансформувати календарний план, якщо щось не спрацювало. Те, що для однієї дитини може стати травмою, для іншої може стати ресурсом. Зокрема на серпневій дискусії ми говорили, що твори про війну для одних дітей - це наразі болюча тема, в той час як для інших - це усвідомлення того, що якщо люди пережили ці страшні події в минулому і життя продовжилось, отже й ми це зможемо.

Ефективна комунікація на уроці.

Учителі зазначають, що у сучасних умовах «найчесніша» оцінка показника сформованості знань/ умінь – це оцінка за усну/письмову відповідь на уроці. І справді, Сократівське «заговори, щоб я тебе побачив» нині набуває особливої актуальності. Тож варто організувати навчальну діяльність з урахуванням цього фактора, частіше використовувати учнецентричний підхід, під час якого в центрі уваги є діяльність учнів, їхня зосередженість на власній роботі.

З метою подолання освітніх втрат, важливо створювати ситуацію успіху на уроці. Так, з тих чи інших причин невиконане домашнє завдання, непрочитаний твір роблять з учня пасивного спостерігача/слухача заняття. Він почувається неуспішним. Неуспіх з часом накопичується, пасивність

посилюється. Важливо в цій ситуації «включити» школяра в роботу. Допоможе система заготовлених на такий випадок завдань/карток. Наприклад: «Вибери і прочитай з усього тексту два речення, які тобі відгукуються»; «Прочитай тільки один абзац, спрогнозуй, що станеться далі»; «Прочитай вголос лише останній абзац тексту. Як він пов'язаний з темою твору?» Система маленьких кроків робить дитину успішною. Для мотивації до наступних кроків у навчанні, усвідомлення результату навчання і як інструмент самоорганізації може стати для учнів чекліст «Ескіз-рефлексія» від «Освіторії» (див. Додаток)

Як супровід або перевернутий клас (в залежності від виду навчання) можна використовувати матеріали відеоуроків. Наприклад, Телепроект «Відкритий урок» ТРК «Київ», матеріали Всеукраїнської школи онлайн, подкаст «Вчитися вухами» ГО «Смарт освіта» тощо.

Особистісна комунікація.

Ми не можемо впливати на обставини, але нам необхідно (як би складно не було) впливати на наше ставлення до них. Дослідниця проблем сприйняття, уваги і пам'яті Енн Трейсман вважає, що з погляду сучасної нейронауки людина – *це увага*. Тож те, як ми розгортаємо увагу «всередині і ззовні», те, як ми нею керуємо, й визначає наш стан і якість життя. Цієї позиції дотримується й Наталія Кадя, українська експертка з нейроменеджменту, коуч з розвитку лідерства: якість нашого життя залежить від того, *на чому ми фокусуємось*. Отже, значну роль має менеджмент власної уваги. Успішність навчального процесу багато в чому залежить від вміння та здатності педагога поповнювати внутрішні ресурси. І під час війни ми маємо *«ЖИТИ* свою цінність» (Наталія Завалій). Людина з усвідомленням власної цінності і самоповагою здатна поважати і плекати ці якості в інших.

Організаційна комунікація.

Насамкінець декілька організаційних ініціатив.

Краще планування – менше стресу. Учителю повинен оптимізувати власний життєвий простір. Дотримання графіку дасть можливість концентруватися саме на робочих справах і ефективніше їх виконувати. Планування роботи заздалегідь – це не лише цінування часу інших, а й створення ситуації впевненості й успіху.

Враховуючи особливості навчання на сучасному етапі, навантаження учнів, варто *визначити оптимальний обсяг видів діяльності* Встановити розумні, гнучкі проміжки для виконання завдань.

«Попереджений – отже озброєний». Розробити єдину систему вимог для учнів, яка спонукатиме їх до організації самонавчання. Це може бути пам'ятка, дорожня карта тощо, в якій визначено терміни, художні тексти для читання, попередні домашні завдання/індивідуальні завдання, короткі інструкції/рекомендації і т. ін. Документ повинен бути зрозумілим, лаконічним, завчасно оприлюднений і у вільному доступі.

Встановити дедлайн. Це розвиватиме організованість, незалежність та відповідальність школярів. Дедлайн можна додати до пам'ятки /інструкції/дорожньої карти.

[Ескіз-рефлексія](#)

[Інструктивно-методичні рекомендації МОН](#)